

УДК 351.741

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ У США ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

EXPERIENCE OF UNITS OF POLICE PATROL US AND PROSPECTS OF ITS IN UKRAINE

Сердюк А.М.,
ад'юнкт докторантури та ад'юнктури
Харківського національного
університету внутрішніх справ

У статті розглядаються елементи організації діяльності патрульних підрозділів у Сполучених Штатах Америки. Досліджено роль патрульних у діяльності поліції. Визначено основні підходи до організації роботи патруля. Наведено основні типи патрулів, що використовуються. Зроблено висновки щодо можливості використання окремих елементів американського досвіду в організації діяльності української патрульної поліції.

Ключові слова: поліція, патруль, направлене патрулювання, концепція «гарячих точок».

В статье рассматриваются элементы организации деятельности патрульных подразделений в Соединенных Штатах Америки. Исследована роль патрульных в деятельности полиции. Определены основные подходы к организации работы патруля. Приведены основные типы используемых патрулей. Сделаны выводы о возможности использования отдельных элементов американского опыта в организации деятельности украинской патрульной полиции.

Ключевые слова: полиция, патруль, направленное патрулирование, концепция «горячих точек».

The article deals with elements of organization of patrol forces activities in United States of America. The role of patrol officers in police activities is examined. Main approaches to patrolling organization are determined. Main types of patrols used are revealed. Possible ways to use certain features of American experience in organization of Ukrainian patrol police are concluded.

Key words: police, patrol, directed patrolling, hot spots policing.

Актуальність теми. Реформування органів внутрішніх справ в Україні зумовлює необхідність дослідження зарубіжного досвіду організації поліцейської діяльності з метою визначення можливості його застосування в Україні. Багато в чому це стосується і поліцейської служби, яка була однією з перших, що зазнали суттєвих перетворень, і з якою суспільна свідомість часто пов'язує процеси перетворення правоохоронної системи – патрульної поліції.

У процесі створення підрозділів патрульної поліції в Україні широко використовувався досвід Спо-

лучених Штатів Америки. Це пов'язано з низкою факторів. Поліція США є однією з найбільш розвинутих та ефективно діючих правоохоронних органів у світі. Окрім цього, високий рівень децентралізації поліцейської діяльності призвів до формування достатньо широкого переліку практик та методик поліцейської діяльності, адаптованих до різноманітних умов її здійснення.

Інтерес до практик, що застосовуються американською поліцією, зумовив наявність низки робіт, присвячених американському досвіду поліцейської діяль-

ності та перспективам його застосування в Україні, зокрема В.О. Заросила, В.Л. Оргинського, О.С. Проневича [1, 2, 3]. Тим не менш, враховуючи процеси перетворення правоохоронної системи України, зокрема формування патрульної поліції, проблема дослідження досвіду діяльності поліції США саме у даній сфері не втрачає актуальності та потребує більш глибокого та ґрунтовного дослідження.

Виклад основного матеріалу. У Сполучених Штатах Америки відсутня уніфікована система поліції, відповідно, структура поліцейських підрозділів суттєво відрізняється в залежності від низки факторів (законодавство штату, розміри населеного пункту, наявність фінансових ресурсів тощо). В цілому функції патрулювання здійснюються на трьох рівнях: на рівні штату, на рівні округу та на рівні населеного пункту, при чому поліцейські служби різного рівня не підпорядковуються одна одній. У зв'язку з цим виникає питання розмежування повноважень щодо патрулювання, яке у більшості випадків вирішується наступним чином. На поліцію штату покладаються завдання щодо забезпечення безпеки на шосе федерального та регіонального значення. У деяких штатах (наприклад, у Каліфорнії) юрисдикція поліції штату поширюється на всю територію штату, але на практиці основна увага усе ж приділяється саме патрулюванню зазначених об'єктів. У зв'язку з цим достатньо часто поліцейські підрозділи штатів носять назву «дорожній патруль» (напр., у штатах), хоча у більшості випадків на них покладаються й інші функції.

Правоохоронні органи на рівні округу (окружна поліція або окружне управління шерифа, в залежності від законодавства конкретного штату) здійснюють патрулювання тих територій округу, які не входять до компетенції муніципальних управлінь поліції (сільська місцевість, неінкорпоровані населені пункти, тобто такі, що не мають власного органу місцевого самоуправління та підпорядковуються округу напряму, а також території корінних американських племен). Окрім цього, у США існує практика здійснення окружними правоохоронними органами патрулювання муніципальних утворень за контрактом, укладеним з органами місцевого самоврядування, якщо останні вирішили не створювати власні муніципальні поліцейські підрозділи. Нарешті, муніципальна поліція здійснює патрулювання в межах відповідного населеного пункту.

Управління патрульними підрозділами здійснюється в рамках спеціалізованого підрозділу у складі поліцейської служби. Як правило, воно носить назву бюро польової служби та, крім патрульних підрозділів, здійснює управління також підрозділами публічної безпеки та силами спеціального призначення. Організаційно патрульні підрозділи формуються за територіальною ознакою: територія, на яку поширюється юрисдикція поліцейської служби, поділяється на зони, за кожною з яких закріплені окремі патрульні підрозділи; окрім цього можуть створюватися окремі підрозділи для виконання специфічних завдань. Так, у складі дорожнього патруля Каліфор-

нії (офіційна назва поліції даного штату) польова служба поділяється на 11 підрозділів: 8 територіальних підрозділів, кожен з яких відповідає за свою частину штату, підрозділ охорони (здійснює охорону офіційних осіб штату та адміністративних будівель), підрозділ повітряної охорони та секція безпеки у столиці штату.

Хоча виходячи з уже наведених особливостей функціонування поліцейських служб у США, єдиного законодавчого переліку завдань та функцій патрульних служб немає, багаторічні дослідження практики поліцейської діяльності дозволили американським дослідникам визначити, виконання яких завдань, як правило, очікується від поліцейського патруля.

Патрульні підрозділи американськими дослідниками розглядаються, як базовий елемент поліцейського підрозділу. Так, Г. Корднер вказує, що патруль є основою поліцейської служби. Патрульні, зазвичай, є першими поліцейськими, які прибувають на місце злочину, пригоди або за викликом громадян. У багатьох випадках патрульні самостійно вирішують проблему, що виникає; в інших – вони стабілізують та оцінюють ситуацію, забезпечують охорону місця злочину, проводять первинне розслідування для надання необхідної інформації спеціалізованому персоналу. Патрульні мають активне виявляти злочини, що вчиняються, порушення правил дорожнього руху, підозрілих осіб, підозрілі обставини, публічну власність, що потребує ремонту та інші обставини, що відхиляються від норми. Окрім цього, патрульні мають забезпечувати попередження злочинів за рахунок своєї постійної присутності, підтримувати зв'язок із громадою, відповідати на запити громадян [4, с. 71].

Дж. Демпсі та Л. Форст вказують, що поліцейський патруль має три основні цілі: попередження злочинів; підтримання відчуття публічної безпеки; постійна готовність реагувати на звернення громадян за допомогою [5, с. 124].

Історично у США склалося декілька підходів до використання патрулів.

1. Звичайне патрулювання. Поліцейські здійснюють звичайне патрулювання місцевості за випадковими маршрутами у час, вільний від реагування на виклики громадян. Основною ідеєю подібного патрулювання є те, що присутність патруля знижує схильність потенційних правопорушників до вчинення протиправних дій. Окрім цього, постійна присутність патруля дозволяє швидко реагувати на виклики громадян. Разом із цим подібний підхід піддається суттєвій критиці. Одним із основних стимулів до його перегляду стало проведення у 1972–1973 роках дослідження у місті Канзас-Сіті. Його результати показали, що вплив застосування традиційних патрулів на криміногенну ситуацію достатньо незначний. Обговорення висновків даного дослідження призвело до пошуку нових моделей роботи патрульних служб.

2. Направлене патрулювання. Від традиційного патрулювання даний підхід відрізняється тим, що патруль здійснює не випадкове патрулювання, а зо-

середжується на визначеній території, проблемі або типі злочинів. Організаційно це реалізується декількома способами. Так, направлені патрульні групи являють собою патрульні групи, що направляються на певну, як правило, невелику за розмірами територію з метою вирішення визначеної проблеми (наприклад, пограбування, квартирні крадіжки тощо). Розділені патрульні групи передбачають поділ патрульного загону на декілька спеціалізованих частин: одна здійснює звичайне патрулювання території, друга – призначена для попередження та припинення злочинних дій із застосуванням агресивного стилю патрулювання. Останній полягає в активній перевірці патрульними осіб та транспортних засобів, проведення опитувань на місці з метою виявлення правопорушників на визначеній території.

Іншою тактикою, що застосовується при направленому патрулюванні, є насичення місцевості патрульними. Вона полягає у направленні більшої кількості патрульних у проблемні частини міста. Зокрема, подібна тактика використовується для вирішення таких проблем, як незаконна торгівля наркотиками, пограбування, квартирні крадіжки, угон автомобілів тощо [5, с. 132].

Поширення направленої патрулювання сприяло формуванню концепції «гарячих точок» у поліцейській діяльності. Вона базується на тому, що географічно злочинність поширена нерівномірно, а зазвичай, концентрується у кількох ділянках, які, за результатами досліджень, є місцем скоєння до половини всіх злочинів на відповідній території. Відповідно, поширеною стала практика створення карт кримінальної активності, що використовуються для визначення точок, на яких доцільно концентрувати увагу при організації патрулювання (така практика використовується у 7 з 10 департаментів, у яких працює більше 100 поліцейських) [6, с. 317]. При цьому, слід наголосити, що направлене патрулювання розглядається не як альтернатива, а як доповнення звичайного патрулювання.

Суттєва увага приділяється і видам патрулів, які використовуються. На сьогодні, поліцейськими підрозділами у США використовується достатньо багато видів патрулів. Так, відповідно до результатів дослідження місцевих департаментів поліції у США, проведеного у 2007 році, абсолютна більшість із них використовувала автомобільні патрулі; 55% із них використовувало піші патрулі (у тому числі 90% департаментів, що обслуговують населені пункти з населенням більше 1 млн. чоловік і 80% департаментів, що обслуговують населені пункти з населенням від 250 тис. чоловік до 1 млн.), 32% департаментів використовували патрулі на велосипедах, однак такі патрулі використовувала більшість департаментів, що обслуговують більше 25 тис. жителів і всі департаменти, що обслуговують більше 500 тис. жителів. Приблизно 17% департаментів використовували патрулі на мотоциклах (при цьому їх використовували 90% департаментів, що обслуговують населення, більше 100 тис. чоловік). Значно менше департаментів використовували водні патрулі (2%), кінні та по-

вітряні патрулі (по 1%), однак при цьому більшість департаментів, які обслуговують населення, більше 500 тис. чоловік, використовувало перший вид патрулів, і більшість департаментів, які обслуговують населення, більше 250 тис. чоловік, – останні два види [7, с. 15]. Слід зауважити, що хоча автомобільні патрулі є найбільш поширеною формою патрулювання, завдяки їх зручності, мобільності та відносно невеликій вартості організації їх діяльності, використання лише даного типу патруля має низку обмежень. Зокрема, окремі дослідники вказують, що використання автомобілів при патрулюванні суттєво знижує рівень контакту поліції з населенням [8, с. 202]. У зв'язку з цим значна частина поліцейських підрозділів знову почала використовувати піші патрулі. Дослідники зауважують, що піший патруль має низку переваг, зокрема:

- наявність пішого патруля суттєво знижує рівень побоювання місцевих жителів;

- рівень задоволеності місцевих жителів поліцією суттєво зростає, коли у місцевості встановлюється піший патруль;

- поліцейські, які здійснюють піше патрулювання, краще розуміють цінності місцевої громади, ніж поліцейські, які здійснюють патрулювання на автомобілях;

- поліцейські, які здійснюють піше патрулювання, мають вищий рівень задоволеності роботою, нижчий рівень страху та кращий моральний дух, ніж їхні колеги, що здійснюють патрулювання на автомобілях [9, с. 168]. Разом із цим суттєвим недоліком подібного виду патруля є недостатня мобільність. У зв'язку з цим використовується низка інших патрулів, що поєднують мобільність автомобільного патруля з відносною близькістю до населення пішого – велосипедні та кінні патрулі. Так, поширення велосипедних патрулів у США пов'язується з реалізацією програм community policing; даний вид патрулів мав забезпечити постійний контакт патрульного з громадою при відносно високій мобільності; разом із цим вказується й на ряд недоліків: довший час реагування порівняно з автомобільним патрулем; відносно невелика кількість устаткування, яке може перевозитися велосипедом, а також вразливість патрульного до несприятливих погодних умов [10, с. 8].

Кінні патрулі з їх достатньо високою прохідністю мають ті самі переваги, що й велосипедні патрулі, однак їх основним недоліком є достатньо високі витрати на утримання коней [10, с. 10]. Окрім цього, на сьогодні більшої популярності набувають також патрулі із використанням сегвевів (електричних самокатів), що забезпечують постійний безпосередній контакт патрульного з оточенням та підвищену мобільність.

Слід підкреслити, що різні види патрулів не розглядаються як альтернатива одне одному. Радше, наразі існує розуміння, що кожен вид патруля доцільно використовувати за різних обставин; так, піші патрулі доцільні у місцях з високою щільністю населення або масового скупчення осіб, у місцях зі складною криміногенною обстановкою; авто-

мобільні патрулі доцільні у випадку необхідності патрулювати великі малозаселені території, автошляхи тощо; згадувані вже сегвеї переважно використовуються при патрулюванні будівель із великими площами (напр., торговельні центри) [8, с. 203]. Іншими словами, визначення видів патрулів, які використовуватимуться поліцейським підрозділом, має здійснюватися з урахуванням переваг та недоліків кожного з них, особливостей місцевості, демографії тощо.

Висновки. Таким чином, патрульна поліція США завдяки високому ступеню децентралізації управління органами правопорядку відрізняється широким різноманіттям методів, способів та практик, що застосовуються при виконанні нею своїх функцій. Це, у свою чергу, забезпечує достатньо гнучке реагування керівництва поліцейських служб на виклики публічному порядку та безпеці. Разом із цим, при застосуванні американського досвіду в Україні слід мати на увазі, що широка автономія поліцейських служб у США є історично обумовленим фактом, тому повна адаптація американського досвіду управління патрульними підрозділами у нашій державі є недоцільною та небажаною. Що стосується впрова-

дження елементів досвіду функціонування патрульної поліції США, то можна виділити такі:

1. Використання досвіду направленої патрулювання. Слід підкреслити, що окремі елементи даного патрулювання мають вже достатню довгу історію у діяльності українських органів внутрішніх справ. Разом із цим доцільним є вивчення тактичних прийомів, що використовуються американськими поліцейськими підрозділами при організації направленої патрулювання (напр., розділені патрулі).

2. Використання досвіду формування карт кримінальної активності з метою визначення зон особливої уваги при організації патрулювання населених пунктів. Практика нанесення на карту міста місць скоєння правопорушень використовується, наприклад, у місті Харкові, однак доцільним є більш повне використання потенціалу даної практики з метою аналізу криміногенної ситуації і планування та організації діяльності патрульної поліції.

3. Використання досвіду щодо застосування різних видів патрулів. Зокрема, доцільним є вивчення практик диференційованого використання автомобільних, піших, велосипедних та інших видів патрулів у залежності від характеристик патрульованої території.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Заросило В.О. Порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Заросило В.О. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. – 250 с.
2. Поліція США: посібник для курсантів, студентів і слухачів / В.Л. Ортинський, О.І. Остапенко, О.В. Ряшко; МВС України, Львів. ін-т внутр. справ при Нац. акад. внутр. справ України. – Л.: [б. в.], 2003. – 139 с.
3. Проневич О.С. Принципи діяльності поліції (міліції) в поліцейському праві сучасних зарубіжних держав / О.С. Проневич // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2009. – № 2. – С. 191–205.
4. Cordner G. Police Administration, Eighth Edition / Gary W. Cordner – Routledge, 2013 – 566 p.
5. Dempsey J. Police. 2nd Edition / John S. Dempsey, Linda S. Fors – Delmar Cengage Learning, 2012. – 288 p.
6. Braga A.A. The effects of hot spots policing on crime / Anthony A. Braga // The ANNALS of American Academy of Political and Social Science. – 2001. – Volume 578. – № 1. – С. 104–125.
7. Reaves, Brian A. Local Police Departments, 2007 / Brian A. Reaves – DIANE Publishing, 2011. – 42 p.
8. The Future of Policing: A Practical Guide for Police Managers and Leaders / Joseph A. Schafer, Michael E. Buerger, Richard W. Myers, Carl J. Jensen III, Bernard H. Levin – CRC Press, 2011. – 432 p.
9. Introduction to Law Enforcement and Criminal Justice / Kären Hess, Christine Hess Orthmann, Henry Cho – Cengage Learning, 2014. – 672 p.
10. Police Officer's Handbook: An Introductory Guide / Robert Stering – Jones & Bartlett Learning, 2004. – 198 p.